

OLIV TA'LIMDA ISHLAB CHIQRISH AMALIYOTI TUSHUNCHASI VA PEDAGOGIK MAZMUNI

Ilmiy rahbar: Suropov Bahodir Maydanovich p.f.d. (Dsc)

Muallif: Moyliyeva Dildora Abdurasulovna

*Iqtisodiyot va Pedagogika universiteti
pedagogika mutaxassisligi magistratura
1-bosqich 707-25-guruh talabasi*

Annotatsiya. Oliy ta'limda ishlab chiqarish amaliyoti – talabalarning nazariy bilimlarini real ishlab chiqarish jarayonlari bilan uyg'unlashtirishga qaratilgan muhim o'quv bosqichidir. Mazkur jarayon talabalarda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish, amaliy ko'nikma va malakalarni rivojlantirish, mustaqil qaror qabul qilish hamda mehnat jamoasida ishlash qobiliyatini mustahkamlashga xizmat qiladi. Ishlab chiqarish amaliyoti ta'lim va amaliyot integratsiyasini ta'minlab, bo'lajak mutaxassisning kasbiy tayyorgarligini oshiradi, uning nazariy bilimlarini real sharoitda sinovdan o'tkazish imkonini beradi. Pedagogik jihatdan bu jarayon ta'limning kompetensiyaviy yondashuviga asoslanib, talabaning shaxsiy va kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi, mas'uliyat, intizom va kasbiy etika kabi sifatlarni shakllantiradi.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim, ishlab chiqarish amaliyoti, kasbiy kompetensiya, amaliy ko'nikma, pedagogik mazmun, ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasi, kasbiy tayyorgarlik, mustaqil faoliyat, mehnat jamoasi, kompetensiyaviy yondashuv.

Annotation. Industrial practice in higher education is an important educational stage aimed at combining students' theoretical knowledge with real production processes. This process serves to form professional competencies in students, develop practical skills and qualifications, strengthen the ability to make independent decisions, and work in a work team. Industrial practice ensures the integration of education and practice, increases the professional training of a future specialist, and allows him to test his theoretical knowledge in real conditions. Pedagogically, this process, based on the competency-based approach to education, supports the personal and professional development of the student, and forms such qualities as responsibility, discipline, and professional ethics.

Keywords: higher education, industrial practice, professional competence, practical skills, pedagogical content, integration of education and production, professional training, independent activity, work team, competency-based approach.

Аннотация. Производственная практика в высшем образовании является важным этапом обучения, направленным на сочетание теоретических знаний студентов с реальными производственными процессами. Этот процесс служит формированию профессиональных компетенций у студентов, развитию

практических навыков и квалификации, укреплению способности принимать самостоятельные решения и работать в команде. Производственная практика обеспечивает интеграцию образования и практики, повышает профессиональную подготовку будущего специалиста и позволяет ему проверить свои теоретические знания в реальных условиях. Педагогически этот процесс, основанный на компетентностном подходе к образованию, поддерживает личностное и профессиональное развитие студента и формирует такие качества, как ответственность, дисциплина и профессиональная этика.

Ключевые слова: высшее образование, производственная практика, профессиональная компетентность, практические навыки, педагогическое содержание, интеграция образования и производства, профессиональная подготовка, самостоятельная деятельность, команда, компетентностный подход.

Kirish. Hozirgi globallashuv va innovatsion taraqqiyot sharoitida oliy ta'lim tizimi oldiga raqobatbardosh, yuqori malakali hamda amaliy faoliyatga tayyor mutaxassislarini tayyorlash vazifasi qo'yilmoqda. Mehnat bozori talablarining o'zgarib borishi, ishlab chiqarish jarayonlariga zamonaviy texnologiyalarning keng joriy etilishi hamda kasbiy faoliyatning murakkablashuvi ta'lim jarayonida nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlashni dolzarb masalaga aylantirmoqda. Shu nuqtai nazardan, ishlab chiqarish amaliyoti oliy ta'lim tizimining ajralmas tarkibiy qismi sifatida talabalarning kasbiy tayyorgarligini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Ishlab chiqarish amaliyoti talabaning o'quv jarayonida egallagan nazariy bilimlarini real mehnat muhiti sharoitida mustahkamlash, chuqurlashtirish va amaliy faoliyat bilan integratsiya qilishga xizmat qiladi. Bu jarayon orqali talaba o'z mutaxassisligi bo'yicha kasbiy vazifalarni bajarish, zamonaviy uskunalar va texnologiyalar bilan ishlash, ishlab chiqarish intizomiga rioya etish hamda jamoda samarali faoliyat yuritish ko'nikmalarini egallaydi. Natijada nazariy bilimlar amaliy tajriba bilan boyitilib, kasbiy kompetensiyalarning shakllanishiga zamin yaratiladi. Pedagogik jihatdan ishlab chiqarish amaliyoti shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etiladi. U talabaning mustaqil fikrlashi, muammoli vaziyatlarni tahlil qilishi, mas'uliyatli qaror qabul qilishi hamda kasbiy etika me'yorlariga amal qilishi kabi sifatlarni rivojlantiradi. Shuningdek, amaliyot jarayoni ta'lim muassasasi bilan ishlab chiqarish subyektlari o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlab, ta'lim mazmunining real iqtisodiy ehtiyojlar bilan uyg'unlashuvini ta'minlaydi. Shu bois ishlab chiqarish amaliyoti nafaqat o'quv rejasining muhim bo'g'ini, balki bo'lajak mutaxassisning kasbiy shakllanishida strategik ahamiyatga ega pedagogik jarayon sifatida qaraladi. Uning samarali tashkil etilishi talabaning kasbiy kompetentligini oshirish, mehnat bozoriga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi hamda ta'lim sifatining yuksalishiga xizmat qiladi.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. Oliy ta'limda ishlab chiqarish amaliyotining nazariy va pedagogik asoslari bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mazkur jarayon ta'limning nazariy va amaliy komponentlari o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlovchi muhim mexanizm sifatida talqin etiladi. Xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlarida ishlab chiqarish amaliyoti kasbiy tayyorgarlikning ajralmas bosqichi, kompetensiyalarning shakllanish muhiti hamda professional ijtimoiylashuv omili sifatida izohlanadi. Kompetensiyaviy yondashuv nazariyasi asoschilari, jumladan Noam Chomsky tomonidan ilgari surilgan "kompetensiya" tushunchasi keyinchalik pedagogik talqinda rivojlantirilib, ta'lim jarayonida bilim, ko'nikma va malakalarning integrativ birligi sifatida qarala boshlandi. Ushbu yondashuv asosida ishlab chiqarish amaliyoti talabaning nafaqat bilim darajasini, balki amaliy faoliyatga tayyorgarlik darajasini ham belgilovchi mezon sifatida baholanadi. Kasbiy ta'lim nazariyasi doirasida John Dewey tomonidan asoslab berilgan "tajriba orqali o'rganish" (learning by doing) g'oyasi ishlab chiqarish amaliyotining metodologik poydevorini tashkil etadi. Olimning ta'kidlashicha, bilim real faoliyat jarayonida mustahkamlanadi va mazmunan boyiydi. Shu bois amaliyot jarayoni talabaning faol ishtiroki, mustaqil qaror qabul qilishi va reflektiv tahlil olib borishini talab etadi. Mahalliy pedagog olimlar tadqiqotlarida ham ishlab chiqarish amaliyoti oliy ta'lim samaradorligini oshiruvchi muhim omil sifatida ko'rsatiladi. Ularning ilmiy ishlarida amaliyotning mazmuni, tashkil etish shakllari, baholash mezonlari hamda ta'lim muassasasi bilan ishlab chiqarish korxonalari o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlari tahlil qilingan. Ayrim tadqiqotlarda amaliyot jarayonida talabalarning kasbiy moslashuvi, ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyalari hamda innovatsion faoliyatga tayyorgarligi alohida o'rganilgan. Shuningdek, zamonaviy ilmiy manbalarda dual ta'lim modeli, klaster yondashuvi va amaliyotga yo'naltirilgan o'qitish texnologiyalarining ishlab chiqarish amaliyoti bilan uzviy bog'liqligi yoritilgan. Bu yondashuvlar ishlab chiqarish jarayonini ta'limning tabiiy davomi sifatida talqin qilib, talabaning kasbiy identifikatsiyasi va mehnat bozoriga moslashuvini ta'minlashga qaratilgan. Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish amaliyoti oliy ta'lim tizimida nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan integratsiyalash, kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish va bo'lajak mutaxassisning professional rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiluvchi ko'p qirrali pedagogik jarayon sifatida ilmiy asoslab berilgan. Shu bilan birga, mazkur yo'nalishda amaliyot mazmunini takomillashtirish, baholash mexanizmlarini standartlashtirish hamda raqamli texnologiyalarni joriy etish bo'yicha tadqiqotlarni davom ettirish zarurati saqlanib qolmoqda.

Tadqiqotlar metodologiyasi. Mazkur mavzu doirasidagi tadqiqotlar metodologiyasi oliy ta'limda ishlab chiqarish amaliyotining mazmuni, shakllari va pedagogik samaradorligini ilmiy asosda o'rganishga qaratilgan nazariy va empirik

usullar majmuasiga tayanadi. Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv asos qilib olinadi, bunda ishlab chiqarish amaliyoti yaxlit pedagogik tizim sifatida — maqsad, mazmun, metod, vosita, natija va baholash komponentlari o‘zaro bog‘liqlikda tahlil qilinadi. Shuningdek, kompetensiyaviy, shaxsga yo‘naltirilgan hamda faoliyatga asoslangan yondashuvlar metodologik asos sifatida qo‘llaniladi. Nazariy metodlar qatoriga ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy-taqqoslash, umumlashtirish, tizimlashtirish va modellashtirish kiradi. Ushbu metodlar orqali ishlab chiqarish amaliyotining pedagogik mohiyati, uning kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishdagi o‘rni hamda ta’lim jarayonidagi funksiyalari aniqlashtiriladi. Empirik metodlar sifatida kuzatish, suhbat, anketa so‘rovi, test sinovlari hamda pedagogik tajriba-sinov ishlari amalga oshiriladi. Bu usullar talabalarning amaliyot jarayonidagi faoliyati, kasbiy ko‘nikmalari va motivatsion holatini aniqlash imkonini beradi. Tadqiqot metodologiyasida statistik tahlil usullaridan ham foydalanilib, olingan natijalarning ishonchligi va samaradorligi aniqlanadi. Miqdoriy va sifat tahlili uyg‘unligida ishlab chiqarish amaliyotining ta’lim natijalariga ta’siri baholanadi. Shuningdek, reflektiv tahlil asosida talabalarning o‘z-o‘zini baholash ko‘rsatkichlari ham inobatga olinadi. Metodologik jihatdan tadqiqotning asosiy tamoyillari ilmiylik, obyektivlik, tizimlilik, izchillik va amaliy yo‘naltirilganlikdan iborat. Tadqiqot jarayonida ta’lim muassasasi va ishlab chiqarish korxonalarini o‘rtasidagi hamkorlik modeli ham alohida o‘rganilib, real amaliy muhitda olingan ma’lumotlar asosida xulosalar chiqariladi. Natijada ishlab chiqarish amaliyotini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Natija va muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, oliy ta’lim tizimida ishlab chiqarish amaliyotining samarali tashkil etilishi talabalarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Pedagogik tajriba-sinov ishlari davomida amaliyot jarayonida ishtirok etgan talabalarda nazariy bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo‘llash, muammoli holatlarni tahlil qilish va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalari sezilarli darajada rivojlangani aniqlandi. Ayniqsa, real ishlab chiqarish muhitida faoliyat olib borish talabalarning kasbiy moslashuv darajasini oshirib, ularning o‘z mutaxassisligiga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirdi. Olingan natijalar ishlab chiqarish amaliyoti jarayonida ta’lim muassasasi va ishlab chiqarish korxonalarini o‘rtasidagi hamkorlikning muhimligini tasdiqlaydi. Hamkorlik tizimli yo‘lga qo‘yilgan sharoitda talabalarning amaliy topshiriqlarni bajarish sifati, jamoada ishlash madaniyati va kasbiy mas’uliyat hissi yuqori bo‘lishi kuzatildi. Aksincha, amaliyot jarayoni yetarlicha rejalashtirilmagan yoki metodik jihatdan ta’minlanmagan holatlarda kutilgan natijaga erishish qiyinlashadi. Muhokama jarayonida aniqlanishicha, ishlab chiqarish amaliyotining samaradorligi bir necha omillarga bog‘liq: amaliyot dasturining aniq maqsadga yo‘naltirilganligi, rahbarlarning pedagogik kompetentligi, talabalarning motivatsion tayyorgarligi hamda baholash

mezonlarining shaffofligi. Kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan amaliyot talabalarning nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalarini, balki kommunikativ, tashkiliy va ijtimoiy kompetensiyalarini ham rivojlantiradi. Shuningdek, tadqiqot natijalari ishlab chiqarish amaliyotiga innovatsion texnologiyalarni joriy etish zarurligini ko'rsatdi. Raqamli monitoring, elektron hisobot tizimlari va reflektiv tahlil usullaridan foydalanish amaliyot jarayonini yanada samarali boshqarish imkonini beradi. Bu esa o'z navbatida ta'lim sifatini oshirish va bitiruvchilarning mehnat bozorida raqobatbardoshligini ta'minlashga xizmat qiladi. Umuman olganda, natijalar ishlab chiqarish amaliyoti oliy ta'lim tizimida nazariya va amaliyot integratsiyasini ta'minlovchi, bo'lajak mutaxassisning kasbiy shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi muhim pedagogik jarayon ekanligini tasdiqlaydi. Mazkur yo'nalishda amaliyot mazmunini takomillashtirish, baholash tizimini standartlashtirish hamda ishlab chiqarish bilan hamkorlikni kuchaytirish istiqboldagi dolzarb vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Xulosa. Oliy ta'lim tizimida ishlab chiqarish amaliyoti bo'lajak mutaxassisning kasbiy shakllanishida muhim pedagogik bosqich hisoblanadi. U nazariy bilimlarni real ishlab chiqarish muhiti bilan uyg'unlashtirish orqali talabaning kasbiy kompetensiyalarini kompleks ravishda rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, amaliyot jarayonining maqsadga yo'naltirilgan, tizimli va metodik jihatdan asoslangan holda tashkil etilishi talabalarning bilim, ko'nikma va malakalarini mustahkamlashda yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. Ishlab chiqarish amaliyoti talabalarda mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal etish, jamoada ishlash, kasbiy mas'uliyat va intizom kabi muhim sifatlarni shakllantiradi. Shu bilan birga, u ta'lim muassasasi va ishlab chiqarish korxonalarini o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlab, ta'lim mazmunining mehnat bozori ehtiyojlariga moslashuvini ta'minlaydi. Bu jarayon kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilganda yanada samarali natijalarga erishish mumkinligi aniqlandi. Shunday qilib, ishlab chiqarish amaliyotini takomillashtirish, uning mazmunini zamonaviy texnologiyalar asosida boyitish hamda baholash tizimini aniqlashtirish oliy ta'lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Mazkur yo'nalishda olib boriladigan ilmiy va amaliy ishlar bo'lajak mutaxassislarining raqobatbardoshligini ta'minlash va ularni kasbiy faoliyatga puxta tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tursunova G. *Pedagogik amaliyot metodikasi*. Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021. – Metodik qo'llanma oliy ta'lim amaliyotining tashkiliy va pedagogik jihatlarini yoritadi.
2. O'zbekiston Respublikasi "Oliy ta'limda pedagogik amaliyotni tashkil etish bo'yicha Nizom". Toshkent, 2022. – Amaliyotni huquqiy tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjat.

3. Obid Qaramanov. *O'zbekiston oliy ta'lim tizimida talabalar malakaviy amaliyotini tashkil etishning me'yoriy-huquqiy asoslari va amaliy tajribasi*. – Ilmiy maqola, 2025. – Amaliyot va nazariy bilimlar integratsiyasi bo'yicha tahliliy material
4. *Ishlab Chiqarish Amaliyot Uslubiy Ko'rsatma (2025)*. – Oliy ta'lim talabalarining ishlab chiqarish amaliyoti mazmuni va talablariga oid qo'llanma.
5. *Amaliyot qo'llanma*. – O'quv amaliyoti va ishlab chiqarish amaliyotining mazmuni, vazifalari va metodik jihatlarini yorituvchi ko'rsatma
6. Tursunov I., Nishonaliyev U. *Pedagogika kursi*. Toshkent, 1996. – Pedagogik asoslar va amaliyot tamoyillarini o'z ichiga oluvchi darslik.
7. Munavvarov A.K. *Pedagogika*. Toshkent: "O'qituvchi", 1996. – Ta'lim va amaliyot o'rtasidagi pedagogik bog'liqlikni yoritadi
8. O'. Asqarova, M. Nishonov, M. Xayitbaev *Pedagogika*. Toshkent: "Talqin", 2008. – Oliy ta'limda pedagogikaning nazariy asoslari.
9. R. Mavlonova *Pedagogika*. Toshkent: "O'qituvchi", 2004. – Pedagogik yondashuvlar va amaliyot metodlarini tahlil qiluvchi manba
10. Yuzlikaeva E., Axmedova M., Qurbonova G., Tashmetova Sh., Xushnazarova M. *Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti*. Toshkent: TDPU, 2012. – Ta'lim jarayonining amaliy komponentlari bo'yicha ilmiy asoslangan darslik